

בנט, זוכר את הצהרת בלפור?

שאול אריאלי 28.10.2021 20:00

אין כמו הצהרת בלפור, שהשבוע מציינים 104 שנים למסירתה ללורד רוטשילד על ידי שר החוץ הבריטי, כדי להדגיש עד כמה מדיניותו של ראש הממשלה נפתלי בנט ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני, סוטה ממחויבותה ההיסטורית של התנועה הציונית. הכרזות דובריו ומקורביו כי "אין שום תהליך מדיני עם הפלסטינים וגם לא יהיה", שמשמען המשך הכיבוש והסיפוח הזוחל, מעידות על מהפך בחזון הציוני, ובהעדפת ארץ ישראל על פני הדמוקרטיה והזהות היהודית של מדינת ישראל — שהן שלושת היסודות של הציונות. מדיניות זו מטעה רבים וטובים, כמו יואל זינגר ומני מאוטנר ("הארץ", 22.10), ומובילה אותם למסקנה שפתרון שתי המדינות אינו אפשרי עוד, ולהצעת פתרונות אחרים בלתי ישימים ("קונפדרציה היא אסון", "הארץ", 2.7.2019).

ממשלת בריטניה אכן ראתה בעין יפה "הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל", והתחייבה בהצהרה כי תשתדל "להקל על השגת מטרה זו"; אך היא גם קבעה במפורש כי זה מותנה "בתנאי ברור שלא יעשה שום דבר העלול לפגוע בזכויות האזרחיות והדתיות של עדות לא יהודיות בארץ ישראל". כלומר, היא תתמוך בהקמת מדינה לעם היהודי בפלשתינה-א"י המנדטורית — תוך אי-החלה של עקרון ההגדרה העצמית על פלשתינה — בתנאי שזו תקיים שוויון זכויות אזרחי ודתי מלא. הצהרת בלפור, שהיא הבסיס החוקי לתביעה הציונית, נכללה בכתב המנדט ב-1920 ואושרה על ידי חבר הלאומים ב-1922, אשר חזר והדגיש כי ההתחייבות להקמת מדינה לעם היהודי ניתנת "תוך שמירת הזכויות האזרחיות והדתיות של כל תושבי פלשתינה, ללא הבדל גזע ודת".

עסקת החבילה הזו היתה ברורה ומקובלת על חברי ההנהגה הציונית. לפיכך, בעת שעמדו בפני הצורך להכריע בין שלושת יסודות הציונות, תמיד העדיפו דמוקרטיה בעלת זהות יהודית, הנשענת על רוב יהודי, על פני ארץ ישראל כולה. כך בתגובה של התנועה הציונית להצעת ועדת פיל ב-1937, להחלטת החלוקה ב-1947, ולהסכמי שביתת הנשק ב-1949. וגם אחרי הקמת המדינה, כפי שהצהיר מנחם בגין ב-1972: "הציונות... אלה יסודותיה בא", אשר זכותנו עליה אינה ניתנת לערעור, יהיה רוב יהודי, מיעוט ערבי, ושוויון זכויות לכולם". והוא המשיך והתחייב: "לא סטינו, ולא נסטה, מתורה זו... בה מקופלת צדקת ענייננו".

הסירוב של בנט לקיים תהליך מדיני עם הפלסטינים, ותמיכתו בהמשך הבנייה והפיתוח של ההתנחלויות, הם בעצם הכרזה רשמית על משטר מפלה של מדינת ישראל, המעניק זכויות על פי מוצא לאומי, ומונע זכויות מחלק מתושבי הארץ. משטר כזה סותר את הצהרת בלפור ואת ההתחייבות שנטלה על עצמה התנועה הציונית (כמו גם את הכרזת העצמאות). על כך עמד באופן ברור לפני ארבע שנים ג'ונתן אלן, סגן השגריר הבריטי באו"ם, בנאומו לציון 100 שנים להצהרת בלפור: "בואו נזכור שהיו שני חלקים להצהרה, החלק השני לא קיים".

הדברים אינם חדשים. כאשר בנט השיק ב-2012 את "תוכנית ההרגעה" של הבית היהודי, שכללה סיפוח של שטחי C בגדה המערבית, הוא טען שזהו הפתרון המועדף משום שסיפוח הגדה, כמו פתרון

שתי המדינות, "אינם ישימים, ושניהם מסכנים את עתידה של מדינת ישראל מסיבות ביטחוניות, דמוגרפיות וערכיות". כדי לשמור על סדר העדיפות הציוני — מדינה דמוקרטית עם רוב יהודי — בהצעתו אז, הוא הקפיד להבטיח "אזרוח" מלא של 50 אלף פלסטינים המתגוררים בשטחים שיסופחו, משום ש"כך נשמוט לחלוטין את הקרקע מתחת לטיעון האפרטהייד".

לרוע מזלם של בנט, איילת שקד, בצלאל סמוטריץ' וחבריהם, ולמזלה הטוב של מדינת ישראל, מהלכי הסיפוח שנשענו על ההנחה כי ממשל דונלד טראמפ יתמוך בהם, לא יצאו לפועל. בחירתו של ג'ו ביידן לנשיאות ארה"ב סתמה את הגולל על האפשרות של סיפוח רשמי. בהעדר אופציה כזו, בנט, המתנגד לפתרון שתי המדינות, בחר שוב להנציח את הסיפוח הזוחל ואת המשטר המפלה, משום שהוא עדיין מאמין, כדבריו שנאמרו על סיפוח שטחי C, שאף כי "העולם לא יכיר בריבונותנו שם (בשטחים, ש"א)... לא נורא. הוא יתרגל עם השנים". כלומר, העולם על פי בנט ימשיך לקבל לנצח את הקיפאון המדיני, הכיבוש והמשטר המפלה.

בהעדר אפשרות לספח חלקים מהגדה המערבית בלי סיפוח מלא של כלל תושביה, המדיניות הזו של בנט, תוביל את ישראל למדינה דו־לאומית עם רוב ערבי ותרסק את החזון הציוני. החלופה היחידה האפשרית היא פתרון שתי המדינות לשני העמים על בסיס החלטות האו"ם 242 ו-338, והפרמטרים שנקבעו במו"מ בין ישראל ואש"ף באנאפוליס, 2008.

האתגר הגדול העומד בפני החברה הישראלית בעניין זה הוא היכולת להפנים כי מדיניות הסיפוח הזוחל מלווה במכוון במאמץ ליצור תמונת מציאות מעוותת ביחס להשפעה של ההתנחלויות על פתרון שתי המדינות. תמונה זו אומצה על ידי רוב הציבור הישראלי, לרבות אלה שתומכים בשתי המדינות, ומבינים שהוא הפתרון המועדף להבטיח שמדינת ישראל תהיה דמוקרטית, בטוחה, עם רוב יהודי וחברה במשפחת העמים.

גם זינגר ומאוטנר נפלו במלכודת ההטעיות הזאת, מה שהוביל אותם להמליץ על פתרון קונפדרטיבי. הם, כמו אחרים, מתבססים על שורה של הנחות ונתונים שגויים. ואילו בדקו אותם באמצעות נתוני הלמ"ס הרשמיים ומפה פשוטה, היו מונעים מעצמם ומהקוראים את המשך ההטעיה — המשרתת את מדיניותו של בנט.

לטענתם, "מספר המתנחלים (ללא מזרח ירושלים) גדל ליותר מ-500 אלף". אבל לפי נתון רשמי של הלמ"ס, בתחילת 2021 חיו באיו"ש 451,257 ישראלים. הם טוענים כי "לאחר הסכם אוסלו פוזרו ההתנחלויות לאורך ולרוחב יהודה ושומרון, כולל בסמיכות לריכוזי אוכלוסייה ערבית ואפילו בתוכם". עובדתית, מאז הסכמי אוסלו, ואף קודם, מאז שממשלת רבין קיבלה ב-1992 החלטה האוסרת על בניית התנחלויות חדשות, הוקמה רק התנחלות חדשה אחת: עמיחי, למפוני עמונה, על פי החלטת ממשלת נתניהו ב-2016, ומתגוררים בה 208 ישראלים.

אם כוונתם לעשרות המאחזים הלא חוקיים שנבנו, הרי לאלו — שמחציתם סמוכים לכביש 60 ומחציתם בתחומי ההתנחלויות הקיימות — אין השפעה על המאזן הדמוגרפי ועל השליטה המרחבית. המאחזים המשמעותיים "הולבנו" על ידי ממשלות נתניהו כשכונות בהתנחלויות, למעט שלושה שהוכרו כיישובים — רחלים, סנסנה וברוכין, ובשלושתם מתגוררים פחות מ-3,000 איש.

למעשה, כל ההתנחלויות שבגדה הוקמו בסמוך לריכוזי האוכלוסייה הפלסטינית, למעט בבקעת הירדן ובצפון ים המלח (שם חיים פחות מ-7,000 ישראלים), אבל זה קרה לא אחרי אוסלו, אלא החל מסוף

שנות ה-70, עם אישורה של תוכנית אריאל שרון בממשלת בגין הראשונה באוקטובר 1977, ותוכנית מתי דרובלס מהחטיבה להתיישבות ב-1979. ולמעט היישוב היהודי בחברון, המונה פחות מאלף נפש וחי בקרב עיר בת רבע מיליון פלסטינים — לא נבנתה שום התנחלות בתוך היישובים הפלסטיניים. השפעתם של היישובים בגב ההר, שם היחס הדמוגרפי בין ישראלים לפלסטינים הוא 30:1, על הרציפות הפלסטינית בטלה בשישים.

בניגוד למה שטענו מאוטנר וזינגר, 73% מהישראלים הגרים מעבר לקו הירוק (לרבות במזרח ירושלים) גרים ביישובים שאינם רחוקים יותר מחמישה ק"מ מהקו הירוק ורובם מתגוררים בצמוד לקו הירוק. אם היו בוחנים את נתוני הלמ"ס לשנה האחרונה, שבה נמשכת מגמה בת יותר מ-20 שנה, הם היו מגלים שבאזור יו"ש קיים מאזן הגירה שלילי; ושהגידול השנתי נשען כולו על ריבוי טבעי שיותר ממחציתו נתנם על ידי שתי הערים החרדיות, מודיעין עלית וביתר עלית, הממוקמות על הקו הירוק. כלומר, גם אם ישראל תתעקש להמשיך את מדיניות נתניהו, לבנות דווקא בהתנחלויות הקטנות והמבודדות ולסלול מערך כבישים עוקפים, הכל בעלות של עשרות מיליארדים, שיעורם של החרדים בשתי הערים החרדיות באוכלוסיית המתנחלים יילך ויגדל, וכך משקלם של היישובים הצמודים לקו הירוק בכלל האוכלוסייה שביו"ש.

שלישית, מאוטנר וזינגר מבלבלים בין יוזמת טראמפ שהושקה בינואר 2020, נתמכה על ידי נתניהו ונשללה על ידי כל העולם, לבין קו הגבול שהוצע על ידי ישראל בטאבה ב-2001, ביוזמת ז'נבה ב-2003, באנאפוליס ב-2008, ולבסוף גם על ידי "תנועת מפקדים למען ביטחון ישראל" ב-2017. על פי יוזמת טראמפ אכן נוצר גבול מפותל ולא מעשי באורך 1,800 ק"מ, תוך "יצירת שורה של איים ישראליים ופלסטיניים אקס-טריטוריאליים", כפי שכתבו השניים; אך לפי קו הגבול שהציעו כל ארבעת הנ"ל מדובר בהארכה סבירה של הגבול, ללא כל מובלעות בצד הישראלי או הפלסטיני, תוך שמירת הרציפות הטריטוריאלית של שני הצדדים, ללא פגיעה במרקם חייהם.

בשלוש נקודות מאוטנר וזינגר צודקים: ישראל אכן הגדילה את מספר הישראלים שנידרש לקלוט מחדש בתחומי הקו הירוק מ-19 אלף ב-1993 ליותר מ-100 אלף כיום. אך בעבודות מטה שערכו ארגונים שונים (כמו תנועת "מפקדים למען ביטחון ישראל") נמצא כי אפשר לתת מענה מיטבי לקליטתם בישראל בהיבטים של תעסוקה ודירור. כפי שהם טוענים, במקומות מסוימים אכן יידרשו פתרונות קונפדרטיביים, כמו באגן ההיסטורי בירושלים. אך פתרונות אלו ידועים וכבר הוצעו במסגרת סבבים של משא ומתן בין הצדדים. הם גם צודקים באומנם ש"הקמת מדינה דו-לאומית תהיה מעשה טירוף", כי זו אכן תהיה מדינה שמתנהלת בה מלחמת אזרחים מתמדת.

אם כך, האתגר הגדול ביותר העומד בפני החברה הישראלית הוא להוסיף להיתכנות הפיסית-מרחבית של פתרון שתי המדינות, הקיימת לגמרי בגדה ובעזה, במסגרת תרחיש של חילופי שטחים של 4%, את ההיתכנות הפוליטית החסרה כל כך. בלעדיה לא יהיה ניתן לממש את האפשרי. אימוץ מדיניות של בנט ומסכת ההטעיות והשקרים, משמעם לוותר על האפשרות להחזיר את ישראל למסלולה ולקיים בה את החזון הציוני — זאת בניגוד לפתרון שתי המדינות. פתרון זה ישאיר את ישראל נאמנה להצהרת בלפור, לכתב המנדט ולהחלטת החלוקה, שהם הבסיס המדיני המשפטי והמוסרי להקמת מדינת ישראל ולהבטחת עתידה.

אל"מ במיל"ד"ר אריאלי הוא עמית מחקר במכון טרומן באוניברסיטה העברית, המחבר של "אטלס מכון טרומן לסכסוך היהודי-ערבי" ושל הספר "ככה בדיוק קרה? 12 מיתוסים ישראליים על הסכסוך הישראלי-פלסטיני" (עליית הגג וידיעות ספרים)

